

**УЛАСНАЕ ІМЯ Ў БІБЛЕЙСКІМ ТЭКСЦЕ
BIBLICAL PROPER NAMES**

Г. В. Галубковіч
H. V. Halubkovich
БДПУ (Мінск)

Навук. кір. – Н. П. Лобань, канд. філал. навук, дацэнт

Артыкул прысвечаны аналізу біблейскіх уласных імёнаў, а таксама некаторых фразеалагічных адзінак, якія маюць у сваім складзе біблейскія імёны. Прызначаецца для студэнтаў і выкладчыкаў УВА і для настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, гісторыі Беларусі. Таксама матэрыялы даследавання могуць быць выкарыстаны пры стварэнні новага пакалення анамастычных слоўнікаў, пры лексікаграфічным апісанні асабовых уласных імёнаў.

The article deals with the analysis of vocabulary relating to biblical proper names, as well as the phraseology of the Belarusian language, which has biblical names. It is intended for students and teachers of high schools and teachers of the Belarusian language and literature, history of Belarus. Also, research materials can be used to create a new generation of anomastic dictionaries, when compiling lexicographic works.

Ключавыя словы: антрапонім; бібліёнім; рэлігіёнім; біблеізм.

Key words: anthroponym; biblionym; religious name; biblical.

Па падліках розных даследчыкаў, у Бібліі сустракаецца 1425 уласных імёнаў (і гэта без уліку паўтораў). На думку вучоных, у антрапаніміі хрысціянскіх народаў выкарыстоўваецца каля 200 біблейскіх імёнаў [1, с. 347]. Імёны біблейскіх персанажаў (бібліёнімы) складаюць адну з найбольш значных частак біблеізмаў. Пад *бібліёнімамі* (рэлігіёнімамі) мы разумеем асабовыя імёны біблейскіх персанажаў, а *біблеізмы* ўяўляюць сабой больш шырокі клас, сукупнасць як бібліёнімаў, так і выслоўяў, выказванняў, біблейскіх выразаў, якія характарызуюцца высокай узнаўляльнасцю і частотнасцю ў пісьмовай і вуснай мове [2, с. 947].

Мэта дадзенага артыкула – разгледзець некаторыя біблейскія ўласныя імёны, звярнуць увагу на іх семантычныя, структурныя і функцыянальныя адметнасці.

Крыніцай матэрыялу паслужыла Біблія, выдадзеная класічным правапісам (перакла Васіля Сёмухі) у 2002 г. Картатэка моўных фактаў, на аснове якой быў складзены слоўнік біблейскіх імёнаў, уключае каля 100 імёнаў. Пры адборы адзінак мы зыходзілі з наступных прынцыпаў: 1) дэнататы (носьбіты) гэтых імёнаў з'яўляюцца як вядомымі персанажамі, так і менш вядомымі; 2) большасць выбраных для апісання антрапонімаў выкарыстоўваюцца ў беларусаў, рускіх, англічан; 3) паколькі Біблія пісалася на працягу не аднаго дзесяцігоддзя, то ў гэтым спісе апынуліся прадстаўнікі розных біблейскіх эпох; 4) як вядома, цэнтральны біблейскі народ – яўрэі – не жыў ізалявана, а кантактаваў з суседнімі народамі, якія адыгрывалі важную ролю ў яго гісторыі, таму ў спісе аказаліся таксама персідскія і грэчаскія імёны.

Вядома, што ўласныя імёны ўтвараюць ў лексічнай сістэме мовы асаблівы клас праз шэраг асаблівасцяў іх функцыянавання. Найбольш істотнай з'яўляецца лексіка-семантычная спецыфіка ўласных імёнаў, а менавіта характар іх суаднесенасці з дэнататамі. У даследаваннях уласных імёнаў падкрэсліваецца іх здольнасць суадносіцца з прадметам рэальнай рэчаіснасці, абыходзячы прыступку паняццйнага абагульнення. Пытанне аб тым, ці маюць уласныя імёны лексічнае значэнне, з'яўляецца прадметам вострых дыскусій [1, с. 214]. Тым не менш можна сцвярджаць, што ўласныя імёны не валодаюць лексічным значэннем, якое

характэрна для агульных імёнаў. Адначасова відавочны факт, што ўласныя імёны таксама ўтрымліваюць пэўную лінгвістычную і культуралагічную інфармацыю, у іх можа змяшчаецца таксама стылістычная і прагматычная інфармацыя.

У асноўным усе біблейскія імёны можна лічыць сімваламі, бо яны самі па сабе ўжо маюць пераасэнсаванае значэнне. Да лінгвістычных асаблівасцяў такіх бібліёнімаў можна аднесці павышаную канатацыйную афарбоўку ў іх семантыцы. Напрыклад, адмоўную семантыку такіх ацэначных значэнняў маюць наступныя біблейскія антрапонімы: *Каін, Валтасар, Ірад, Іуда, Пілат* [4, с. 104].

Пакажам гэта на прыкладзе ўласнага імя *Іуда*:

Іуда (Юда, м.): ...*А наперадзе іх ішоў адзін з дванаццаці, якога звалі Юда* (Лк 22:47).

Імя *Іуды* (Юды), аднаго з дванаццаці вучняў-апосталаў, абраных Ісусам Хрыстом для прапаведвання хрысціянскай веры, з этымалагічнага пункта гледжання не мае адмоўнага значэння. *Іуда* – са ст.-яўр. *Yehuda* (літар. ‘усхваляе Яхвэ’). У хрысціянскіх народаў імя *Юда* традыцыйна сімвалізуе здраду: *Іуда* – здраднік (ад імя апостала *Іуды*, які здрадзіў, па евангельскім міфе, Ісусу Хрысту) [3, с. 230]. *Іуда* Іскарыёт за трыццаць срэбранікаў дапамагае сваім пацалункам хутка апазнаць Хрыста ў начной цемры (Мацвея 26: 48). І ў беларускіх, і ў рускіх, і ва ўкраінскіх лексікаграфічных крыніцах зафіксаваны шэраг фразеалагічных зваротаў з гэтым біблейскім антрапонімам: 1) *Іудаў пацалунак* (*пацалунак Юды*) – здрада, учынак пад выглядам добрамыслівасці; 2) *Іудава дрэва* – асіна; 3) *Іудава срэбранікі* – пра выгаду за здраду (трыццаць срэбранікаў (шекелей) – традыцыйны кошт раба; 4) *Іудава праца* – здрада [4, с. 106].

Возьмем да прыкладу таксама імёны сыноў Ноя:

Сім (м.), **Хам** (м.) і **Яфэт** (м.): *Ной спарадзіў трох сыноў: Сіма, Хама і Яфэта*. (Быццё. 9: 18).

Значэнне імёнаў сыноў Ноя наступнае: *Сім* (*Шэм*) – ‘імя’, ‘слава’; *Хам* (Хам) – ‘жар’, ‘запал’, ‘гарачнасць’; *Яфэт* (*Йафэ’т*) – ‘прыгажосць’ (ад *йафэ’* – «прыгожы»), а таксама “распаўсюджанне”, “пашырэнне” (ад дзеяслова *пата’* – ‘даваць прастор’). Відавочна, імёны ў Бібліі не даюцца выпадкова: імя заключае ў сабе лёс свайго носьбіта, расказвае пра галоўнае яго прызначэнне, распавядае аб асноўных уласцівасцях яго душы [5, с. 124]. *Сіму* ў адпаведнасці з яго імем – Шэм (‘імя’, ‘слава’) – было даверана пазнанне імя Богага (*Шэм* – ‘імя Богае’) і абвешчэнне народам славы Божай. *Сім* – першавеснік праўдзівай веры, духоўнага жыцця, ён – чалавек духоўны [5, с. 128]. *Хам*, бацька Ханаана, у адпаведнасці са значэннем яго імя (‘гарачы’) – чалавек, які жыве ўнутраным запалам. *Яфэт* у адпаведнасці са сваім імем (‘прыгожы’ і ‘распаўсюджваць’) – прабацька народаў, якія закліканы памнажаць прыгажосць і гармонію, а таксама вельмі шырока рассяліцца на Зямлі, захоўваць на працягу цэлых эпох панавальнае становішча ў сусветнай цывілізацыі [5, с. 128].

Цікава, што некаторыя біблейскія імёны, як адзначаюць даследчыкі, вылучаюцца магчымасцю чытання іх наадварот, з канца, або шляхам перастаноўкі літар. У нашым выпадку такое прачытанне можа паказваць на тое, што пагражае кожнаму з сыноў Ноевых, калі ён не ажыццявіць ускладзеную на яго задачу, стане жыць “наадварот”, супраціўляючыся свайму пакліканню. Прачытаўшы з канца імя *Шэм* (*Сім*), мы атрымаем слова *мэш* (*маш*) ад дзеяслова *муш*, што ў яўрэйскай мове значыць ‘зрушвацца з месца’, ‘сыходзіць’, ‘знікаць’, ‘адставаць’, ‘перасяляцца’, ‘высяляцца’: нашчадкаў Сіма, калі яны зменяць свайму прызначэнню, чакае высяленне і перасяленне, як, напрыклад, гэта неаднаразова здаралася з сынамі Ізраіля. Прачытаўшы наадварот імя *Хам*, мы атрымаем слова *мах* ад дзеяслова *маху*, што азначае ‘сціраць’, ‘знікаць’, ‘знішчаць’. Калі ж пераставіць літары імя *Яфэт*

(Яфэт), то атрымаецца слова *лэ'ці*, што азначае 'дурань', 'неразумны', 'недальнабачны'. Нашчадкі Яфэта, калі яны змяняюць свайму пакліканню 'распаўсюджвацца' праз пазнанне і памнажаць прыгажосць у свеце, становяцца "дурнямі", спрыяючы ўласным пакутам у духоўнай і сацыяльнай сферах [5, с. 131].

Як сведчыць сабраны матэрыял, біблейскія ўласныя імёны старажытнаўрэйскага паходжання можна падзяліць на дзве групы: *імёны-словазлучэнні*, бо ім фактычна адпавядаюць імёны-фразы (*Ераваам* – 'народ памножыцца', *Авігея* – 'мой бацька – радасць', *Міхаіл* – 'хто як Бог', *Данііл* – 'Бог мой суддзя', *Элеазар* – 'Бог дапамог', *Ілья* – ' (мой) бог – Яхвэ' і інш.) і *імёны-словы*, якія з'яўляюцца граматычна адным словам (*Лаван* – 'белы', *Ёна* – 'голуб', *Этан* – 'сталасць, нязменнасць', *Ной* – 'адпачынак, спакой', *Гад* – 'шчасце', *Ганна* – 'літасць, мілата' і інш.).

Такім чынам, уласныя біблейскія імёны – важная крыніца інфармацыі і мастацка-эстэтычнай вартасці, вывучэнне якіх дае звесткі не толькі для мовазнаўцаў, а і для гісторыкаў, этнографікаў, культуролагаў, таму што ключавыя біблейскія імёны адлюстроўваюць каштоўнасці, нормы, традыцыі асобных эпох і пакаленняў.

Літаратура

1. Ермолович, Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи / Д. И. Ермолович. – Минск : Валент, 2005. – 416 с.
2. Мурясов, Р. З. Библионимы как средство обогащения вокабуляра языка / Р. З. Мурясов // Вестник Башкирского университета. – 2015. – № 3. – С. 946–951.
3. Ожегов, С. И. Словарь русского языка (около 57000 слов) / С. И. Ожегов ; под ред. д-ра филол. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1983. – 815 с.
4. Решетняк, Е. А. Семантическая специфика библейских антропонимов, коннотированных семой "преступление" / Е. А. Решетняк, Н. В. Швыдкая // Филология и лингвистика в современном обществе : материалы II Междунар. науч. конф. (г. Москва, февраль 2014 г.). – М., 2014. – С. 102–107.
5. Щедровицкий, Д. В. Введение в Ветхий Завет. Книга Бытия : учеб. эл. издание [Электронный ресурс] / Д. В. Щедровицкий .– 7-е изд. (эл.) – М. : Теревинф, 2015. – 337 с. – Режим доступа: <https://rucont.ru/efd/321677>. – Дата доступа: 19.04.2020.